

Norman Károly

Mediterráneum, hegyek között

Ordas hegyek karéjában ki gondol a tengerre? Hegyen születtem, a sziklámön nőttem föl. Más, közeli hegyek között építettem házat huszonéves koromtól. Magamról tudom az ideiglenességet; de a Szikla ősi entitás, itt mereszkedik, míg világ a világ, nem díszlet, hanem tényleges, szilárd alapzat, az Örökkévalóság fundamentuma, akár a szemközti, egyelőre néptelen hegyoldal. Rájuk építve, közénk ágyazva az életem. (Innen gyászolok, ha új házaknak megbontják! Ha a pillantásomat nem borítaná árnyékba a magány, mindenki láthatná a megütközésemet afölött, hogy mások is a magukénak merik tekinteni.) Ez itt az én sziklám a bolygón; bár jó vagyok, hirdeti is kegyes billegésem, nem ontom vérét, aki illetéktelenül ide meritolni a pofáját, még hogy turista, forgódjék másutt.

Az én köreim eltérnek azokétől, akik évente kipihenhetik sosemvolt fáradságukat ilyen-olyan tengerreknél, amelyeket ez alkalomból a sajátjuknak vesznek, mint nyaralót részbérlők, ama két héten messze túl, amikor előfordulhatnak benne. Persze az a két hét a másik ötventől merőben eltér, saját tulajdonlású vendégség, nem úgy, mint vasbélyegzővel blokkolva belépni a Gyárba. A mérleget a saját javára billenti. Nekem, sziklalakónak azonban szorongás a tenger, hogy jövök én ahhoz, hogy a Rivierán otthon érezzem magam, hogy büszke Hillaryként Monaco napfényes meredek-

ségén másszam az égbe (ami lentről hegymászódiadal zászlajának látszik, közelről szélzsák a hegy kókusz-szőnyeggel borított tonzúráján, gazdagok siklóernyő-passziója), hogy Nizza parti sétányának nyüzsgésében én is egy lehessek; akkora borraivalót adok bocsánatkérés gyanánt, amekkora csak a két hétre elosztott, két vendéglői estéből kitelik; udvariasnak álcázott, sunyi mosollyal kalkulálnak is az ilyenekkel, ahogy úszómesterek is az úripubi, borraivalózó egyetemistákkal, a napi kétszer edző profi versenyzőkhöz képest. (Születtek is ide, laknak, dolgoznak is itt persze; nekik az Alpok havas hegycsúcsai az álom.)

Tengert élőben, életemben először negyven fölött láttam, s nem vagyok ezzel egyedül. Költészet, kalandos irodalom, filmek – az afféléknek, mint én, mind-mind bevetik az egzotikumerőt, hogy kiragadják a hétköznapiokból, a pénzéért. Álomgyáruk álombóvlija.

Pedig, ahogy tanuljuk, a bolygó felszínének hetven százaléka folyékony víz, és egykor minden lény ősei tengerben születtek. Élőben szaga is van, tapintása, tényleg sós az íze. Palackban egy hét alatt bűdösre romlik, ki ne nyisd az emlékeket. Az emlékek helye a lélek, nem flakon a polcon.

Ülök a sziklámön, merengek. Aurelius tanácsolja: „légy, mint a szirtfok, melyet a hullámok folyton csapkodnak; az pedig rendületlenül áll s körülötte elcsendesül a habzó forgatag.”

Ülök a sziklámon, kimorzsolok belőle – egy kagylót. Több kagylót. Sok kagylót. Csigaházakat. Ej, csupa csiga és kagyló a sziklám. Nemcsak az én fajtám, vagy bármely élő fajtája kelt ki az Örök Tengerből, hogy éldeljen a szárazon, de maga a Föld is?

Elvágjuk az ember, ha tengerparti, ha sziklalakó. Az egyik ide, a másik oda. Játék a vágy, komor az élet; ünnep ez a sok kagyló, visszatérek a lándzsás útifűhöz, amely a sziklámon bókol a szélben; a mohalepte erdőm szagosműge-tisztásához, vad lakta csertőlgyesébe. Eonok suhantak el a Pannon-tenger óta. Közelebbi Solymár királykora, amikor is Mátyás és más főurak solymászi lakták a falvamat, s adták hozzá szakmájuk nevét. Solymár, regényes vadászatok solymásziainak telepe. Őrzi a nevét a török utánra is, holott akkor néptelen pusztává vált, a visszavívás pedig rátette a pontot az i-re. Azután másutt reménytelen sorsra ítélt, amúgy szorgos népeket telepítettek ide a felettük trónoló, akkori hatalmasságok. Arbeit, ja, mindig csak az Arbeit! Mára sokaknak munkások lakta agglomerációs alvóváros, de az Idő szakadásait néha átlépi a nevek.

Persze az erdőlakó, a sziklalakó számára az egyik legendárium annyi, mint a másik. S ha már választhat, választaná a messzi Tengert. Solimare, krizoprászínú dobozban, természetes, holt-tengeri fürdőszó. Miért ne? Nem is csak a Pannon-tenger földrajztudományi legendája, hanem maga az élő tengeres nagyvilág! Szerettem a játékot: Solymár – Solimare.

Aztán az újabb években összefoglalta Solymár helytörténetét az egyik volt helyi vezető. Az idők során ásatások római romokra bukkantak a solymári téglagyár építése során, talán katonai telepre és a temetőjére. Hiszen

a szomszédban van Aquincum is! Az Időben nemcsak egy szakadás volt, a Római Birodalmat követő, kihalt romokon át jöttek-mentek a népek. Hunok, szkíták (szittyák), alánok, jazygok (jászok), gótok, mindenféle barbárok, akik a Nagy Béke, a Pax Romana rövid életű korszakát darabig a Limes mentén megakasztva szegélyezték. A Limes hosszú volt, nagy, nem korlátozódott a mai Aquincum kis lakótelepnyi területére, kirajzolta az egész mai Budát, Érdtől Szentendrét. A határ, amely elválasztott, össze is kötött: a Birodalomban itt, Alsó-Pannóniában is légiók biztosították a római ellátás, sőt a kereskedelem páneurópai úthálózatát. Lóváltó, műszaki-katonai állomások tagolták a hálózatot, nem történelmi véletlenből maradtak ókori romok akár Solymáron is. Dúltak a harcok, néha maguk a császár-hadvezérek is kiszálltak ide, a Határvidékre. A fentebb idézett Aurelius is, a Pax Romana talán utolsó jó hírű császára, akiről azt tartják, a jazygokkal vívott háborúság szüneteiben, Aquincumban írta *Elmélkedéseinek* egy részét.

Solymár: solymászok? Ó, nem. Jóval Mátyás, a budai királyi vadaskert virágkora előtt már így hívták a települést. Neve „először az 1266. május 5-én kelt, IV. Béla király által kiadott oklevélen szerepel 'SOLOMAR' néven... az 1288. április hóban László király által írt okiraton 'SAALMAR'” – írja Seres István a *Solymár története és néprajza* című munkájában. Ugyanebben említi, hogy Magyar Ferenc, az Új Ember című katolikus hetilap főszerkesztője az egyik római útja során, a Vatikánban látott egy római kori területvázlatot, amelyen Aquincum közelében a „SAL MAR” helységnek szerepel.

Igenis, tengeri só. A Birodalom egyik, aranyárú kereskedelmi termé-

ke, amelyet a Földközi-tengerből pároltak le, s vitték szét Európában, „Aquincumon át vezetett az ún. sóút... ..feltételezhető, hogy a térképen szereplő helységnév az erre szállított tengeri sótól kapta a latin nevét, amely ezer évig fennmaradt, és ezt vették át az 1266-ban szereplő okirat szerkesztői is.” Mégiscsak a Földközi-tengernél lakom.

Nézzük meg Rómát, amikor a legnagyobb volt: a kellős közepében talán Pnyin professzor, vagy a *Jelek és jelképek* különös alakú pocsolyáinak egyike. Egész Róma, egész Európa erjesztő kádja. Csaknem minden, ami ma Európa kultúrtörténete, innen kelt ki a szárazföldre. Határa a Mésés Kelet, és a nagy szűkület Nyugaton, amely sokszor teljes elzártassággá vált, az egykori világóceán ultramarin maradványa néhányszor, akár nyolcszor-tízszer is kiszáradt a „messinai sókrízis” idején, már a miocénben, az idő tájt, hogy eleink Afrikában felegyenesedtek; a saját szemével láthatta volna a Száheli Ember Csádból, ha észak felé vándorol. Azután szinte pillanatokig tartó katasztrófák formájában telt meg újra és újra Héraklész Oszlopai közül.

Nagyobb energiák dolgoznak a mélyben. Por állt össze hányatott sorsú bolygókká, szupernóvaságon áthaladt anyagból, a hidrogénnél nehezebb elemekben feldúsulva. Aztán a kisebbek a könnyűeket nem tudták megtartani, amint pedig a Naprendszer óriásai: a Jupiter, a Szaturnusz és egyéb, földközi-tengeri istenek. A Föld-félképen maradtak a kövek, a vasnál nehezebb radioaktivitásig menően. A földkéreg nem átlátszó, kiváló hőszigetelő, a Nagy Nukleáris Kályha, a Föld mélye hiába ontja a hőt, másként az nem juthat ki a Kozmosz hidegébe, csak lassú folyások,

áramlások által. Fölemelkedik: kifagy, alábukik: visszaolvad. A kéreg lemezei súrlódnak, ütközve felgyűrődnek vagy egymás alá buknak, az érintkező vonalakban mély fészkü recsegés-ropogás, a hézagokban magmagózők és folyások törnek elő. Ha már a Mediterráneum: a Vezúv, az Etna, a Stromboli, a Santorini. Minderről persze Aurelius is tudott: „Hány város – hogy így fejezzem ki magam – halt meg teljesen, mint Helike, Pompeii, Herculanium és más számtalan?”

Valamikor az összes kontinens egy volt, a paleozoikumban és az alsó mezozoikumban: a Pangaea. Kettéhasadt úszásában a jura-korban, Laurasia, Gondwana; köztük a Thetys, világóceán. Vékony nedvességlepel a Föld sima golyóbisán. A mai legnagyobb mélységek is, a kéregdarabok egymás alá bukásának vonalaiban, a mélytengeri árkokban kevesebb mint egy tucat kilométernyiek; mennyi ez a Földgömb hatezer kilométeres sugarához vagy a Csendes-óceán húszezer kilométeres egyenlítői szélességéhez képest? Örülnék, ha a padlómon kétméterenként csak milliméternél kisebb egyenetlenségeket kellene elviselnem. Mégis, e sekély nedvesség nélkül ugyanúgy nem volna élet, ahogy a légkör nélkül sem. Azért tudja a Föld minden zegét-zugát belepni az élet, mert az élethez szükséges minden anyag, a vízzel együtt, a levegőben egyenletesen bejárni képes; a szelek szétviszik, a növények szilárd élő anyaggá szívják magukba, az állatok tovább építkeznek azokból és egymásból, hogy végül minden tüzes élet visszatérjen oda, ahonnan vétetett: a földbe, a vízbe és a levegőbe. Kell még mindehhez a Tűz: a nagy, moderált fúziós reaktor, amely Konyhánkat, a tengereket fűti évmilliárdokon át, s amylről az assisi így szólt:

„Áldott légy, Uram, s minden alkotásod,

Legfőképpen urunk-bátyánk, a Nap,

Aki a nappalt adja és aki reánk deríti a te világosságod.

És szép ő és sugárzó, nagy ragyogással ékes:

A te képed, Fölséges.”

Egymás felé úsztak-fordultak a nagy földkéreg-lemezek, a Thetys, amely körül az óslénykutatás nagy tengerpartjai mind elhelyezkedtek, lezáródott Keleten, aztán beszűkült Nyugaton; darabokra tagolódott, Fekete-tenger, Aral-tó; itt-ott kiédesedett, a Pannon-tenger is tóvá, majd szárazulattá szelídült. Ma ama pocso-lya négyezer kilométer hosszú, a legnagyobb mélységében öt kilométernyi, átlagosan csak másfél; beltenger, sekélyedik, és az Alpok egyszer magasabbak lesznek a Csomolungmánál is, felgyűrődvén az Afrikai Lemez által. Még hogy rendületlen szirtfokok! Hiszen csupa csiga és kagyló. Magas tudomány bontja fel az Időt, az eleven biológó kérgének bonyolult lélegzését.

(Azért ne tévedjünk. Ami a tengerekből kilátszik, s mi kontinenseknek nevezzük, nem a kéreglemezeket jelenti. Az a mozgás, amely ezeket átrendezi, csak annyi kapcsolatban van a tengerekkel, hogy a vízlepel a mélyedésekben gyűlik össze. Lehetne minden víz alatt; lehetne minden szárazon; lehetne minden egyetlen jéggolyóbis, formálódna mégis.)

Mediterraneum, ma mellék-tenger és partvidéke. A szlúp vitorlázata rezzenetlenül dől csaknem a vízig a vastag, sima rétegben a hegyekből a vízre ömlő, hűvös bórá óránkénti száz kilométeres szelében, a dalmát tengervidéken. Kis szigetekben az én kagylóim. Több kilométer vastag tengeri üledék, emelkedőben; töltik a folyók is, vízzel is, hordalékkal is. Itt tizenkilc méter, ott hat a tenger-mélység. Pontos a szigettérkép, hiába kukorékol a hajófenékből GPS-pánikban a Másodhajós.

Pontos a szigettérkép, de meddig?

Az Időről töpreng a tengerből kikelt, efemer lény.